

REDACȚIA

Arad, Deak Ferenc-utca nr. 20.

ABONAMENTUL

Pentru Austro-Ungaria:
 pe un an 20 cor.
 pe 1/2 an 10 "
 pe 1/4 an 5 "
 pe o lună 2 "
 Nr-ii de Duminică pe an
 4 coroane.

Pentru România și străinătate
 pe an 40 franci.

Manu-cripte nu se înapoiază.

ADMINISTRAȚIA

Arad, Deak Ferenc-utca nr. 20.

INSERTIUNILE:

de un șir garmond: prima
 dată 14 bani; a doua oară
 12 bani; a treia oară 8 b.
 de fiecare publicațiune.

Atât abonamentele, cât și
 inserțiunile sunt a se plăti
 înainte în Arad.

Telefon pentru oraș și comitat 502

Borțori refranțate nu se primesc

TRIBUNA POPORULUI

O STÂNCĂ.

Cererea ca drepturile limbii române, înscrise în legea fundamentală a statului și nesocotite de autorități, să fie respectate, a provocat mai deunăzi în sala de întrunire a municipiului din comitatul Aradului o furtună. Maghiarii s'au supărat, sau indignat, s'au agitat și s'au aprins. Pentru ce? S'au supărat și indignat, s'au agitat și aprins ei, fiindcă autoritățile au avut îndrăzneala să calce și să nesocotească o lege fundamentală a statului? Așa ar fi fost, dacă Maghiarii din Arad și alți Maghiari ar judeca ca lumea și ar raționa în mod normal. Șovinismul, de care sunt cuprinși, le încurcă și turbură judecata și astfel furtuna din sala comitatului s'a îndreptat contra celor, cari au insistat pentru respectarea legii.

Noi Români petem rămâne liniștiți față cu asemenea manifestațiuni sgomotoase și indignațiuni false ale șovinismului maghiar. Insistând la toate ocaziunile și în toate locurile pentru respectarea drepturilor limbii române, să fim tot-odată încredințați, că guvernul și politica maghiară se înșală când calcând o lege a statului cred a promova un scop al statului; se înșală când socotesc, că prin nerespectarea sau desființarea legii de naționalitate au desființat drepturile, din no-române. Aceste drepturi, din no-române, au o basă cu mult mai solidă și mai trainică, de cât ar putea fi o zdreanță de hârtie în mâna unor oameni, cari nu mai știu raționa în mod normal. Basa drepturilor este poporul românesc însuși și pe cât va trăi acesta vor trăi și drepturile limbii sale. Poporul românesc este stânca de granit, în care se vor frânge, atât acum cât și viitor, valurile șovinismului maghiar, și de care se vor sparge visurile poetilor politici maghiari.

Să cercetăm acum, dacă poporul român în comitatul Aradului poate fi considerat în aceasta privință ca o stâncă.

Comitatul Aradului este clasificat ca municipiu românesc, după-ce majoritatea populațiunii sale este română. După număratoarea oficială din urmă (1900) în acest comitat (fără orașul Arad) locuiesc 214,250 Români și 115,590 Ne-români, între cari 71,894 Maghiari. Va să zică stau față în față 214,250 Români și 71,894 Maghiari. În anumite împrejurări politice cei 44,166 Germani, Slavi, Țigani și alte naționalități, cari stau între Români și Maghiari, pot fi socotiți mai mult în partea Românilor decât a Maghiarilor. Însă nu numai în aceste cifre generale — altfel și ele destul de elocvente, se exprimă drepturile limbii române în comitatul Aradului. Din punct pe vedere politic-administrativ este hotărîtor modul grupării Românilor în comitat, hotărîtor este numărul comunelor constituite de Români, hotărîtor este puterea de conservare națională a neamului, hotărîtoare sunt hotarele etnografice și întinderea teritoriului ocupat de comunele românești.

Esaminând din aceste puncte de vedere comitatul Aradului, ajungem la următoarele date și rezultate:

În comitatul Aradului se află 217 comune, din cari 183 sau aproape 85% sunt românești, și numai 34 neromânești; din aceste 21 (nici 10%) sunt maghiare. În ceea-ce privește teritoriul, proporția națională rămâne în aceleași limite. Comitatul Aradului are o întindere de 1,036,214 jugere cadastrale, dintre cari 863,281 jugere sau 83% aparțin comunelor românești, și 173,933 jugere comunelor neromânești. Comunele maghiare ocupă un teren de 84,965 și sunt astfel situate geograficește, încât arondarea comitatului cu *excluderea* lor n'ar întimpina nici o greutate. 8 comune (Ghioroc, Szent-Leányfalva, Zimánd-Ujfalu, Zimánd-Köz, Foray-Nagy-Iratos, Kis-Pereg, Pecica-ungurească, Nagy és Kis-Varjas) sunt situate la hotarele sudice ale comitatului, alte 8 comune (Agya, Bel-Zerind, Erdőhegy, Fekete-Gyarmat, Nagy-Zerind, Simonyfalva, Szapárliget, și Vadász) se înșiră de-a lungul hotărului nordic, 3 (Almás-Kamarás, Megyes-Bodzás și Nagy-Kamarás) ocupă ele singure o limbă, care desfăcându-se de trupul comitatului se vîră între comitatele maghiare Bichiș și Cianad, 2 (Uj-Fazekas-Varsánd și mica Dezsőhaza) au avansat astfel între Români încât geograficește n'ar mai putea fi arondate. În aceste 21 comune maghiare nu locuiesc decât 2080 Români; 1404 sunt așezați în 3 comune, și 555 în alte 4 comune și micul rest de 321 Români se împrăștie pe celelalte 14 comune.

Dintre celelalte 13 comune neromânești 6 sunt germane (Glogovacz, Ujpanat, Elek, Szent-Marton, Uj-Paulis și Uj-Szent-Anna) cu 2031 Români, 1 maghiară-germană (Fakert) cu 259 Români, 1 germană-română (Zsigmondháza) cu 266 Români, 1 română-germană (Szemplak) cu 2691 Români, 1 română-maghiară (Boros-Sebes) cu 1025 Români, 1 maghiară-română-germană (Páncota) cu 1871 Români, 1 germană-slovacă (Német-Pereg) cu 7 Români și în sfîrșit 1 maghiaro-slovacă (Medgyes-Egyháza) cu 57 Români; în total 8207 Români, cari se află în aceste 13 comune amestecate. Astfel din 214,250 Români numai 10,287 nu locuiesc în comune românești.

Concentrarea aceasta a elementului românesc, care se poate constata și în alte comitate românești din Ungaria, represintă fără îndoială o putere națională, care ar trebui să nimicească ori-ce speranțe ale șovinismului maghiar, dacă acesta n'ar fi incapabil de o judecată.

Dar să vedem cum se conservă Români din punct de vedere național în pozițiunea concentrică.

În ceea-ce privește numărul locuitorilor se află în comitatului Aradului între comunele românești:

- 2 comune cu peste 5000 locuitori români (Curtici și Pecica);
- 2 comune cu 4—5000 locuitori români (Șiria și Socodor);
- 6 comune cu 3—4000 locuitori români (Ienopolea, Otlaca, Șicla, Șepreus, Șimand și Covasint);
- 10 comune cu 2500—3000 locuitori români (Macea, Micălaca, Apatcu,

Șicula, Buteni, Zarand, Agriș, Nadăș, Ternoava și Comlăuș);

6 comune cu 2000—2500 locuitori români (Sâmbăteni, Șomoșcheș, Șeleuș, Chereluș, Tauș și Măderat);

21 comune cu 1500—2000 locuitori români (Cuvin, Măndruloc, Berechiu, Bocsig, Cermeiu, Gurba, Moroda, Almaș, Chisindia, Giula-Varșand, Pilul-mare, Misca, Nadab, Sinteia, Talpoș, Bărzava, Pauliș, Șoimoș, Drauș, Curtacher, Cherechiu);

24 comune cu 1000—1500 locuitori români (Bêrsa, Repsig, Dieci, Păinsen, Cinteiu, Chișineu, Aciuia, Halmăgel, Dumbravița, Giulița, Conop, Miniș, Odvoș, Petriș, Radna, Roșia, Șoborșin, Totvărădia, Arăneag, Dud, Felmeș, Cuied, Gașa și Măasca);

51 comune dela 500 locuitori până la 1000 și

60 comune până la 500 locuitori români.

Față cu număratoarea oficială dela 1890, numărul Românilor a scăzut în 26 comune românești cu 1397 suflete. Slatina cu 367, Lunșioara cu 164, Bodrog cu 133, Sêrbi cu 106, Chertiș cu 74, Seleuș cu 72, Hodiș cu 68, Cuied cu 59, Șilindia cu 50, Lupești, cu 53, Șepreus cu 40, Băbuța cu 38, Totvărădia cu 25, Capruța cu 21, Dulcele 20, Măgulicea și Ilteu cu 18, Radna și Locuiba cu 4, Cacateu și Budești cu 1. În toate celelalte 157 comune românești populațiunea română a crescut cu aproape 13.000 suflete.

În 41 comune românești, situate mai ales spre apus, în preajma hotarelor etnografice maghiare, elemente neromâne caută a prinde teren, așa că în aceste comune decurge o luptă între Români și alte naționalități. Se înțelege că în împrejurările actuale, când pe de o parte guvernul se folosește de puterea statului pentru a maghiarisa, pe de altă parte politica românească e desconcentrată, prognosa acestor lupte nu poate fi pentru noi cea mai bună. Cu toate aceste în deceniul din urmă numai o singură comună românească a căzut jertfă acestor lupte: Gurahont și-a pierdut moșcitatea română. Deși românii s'au sporit și aci, Maghiarii au ajuns dintrdată dela 164 la 352. Tot prin mijloacele extraordinare în Cermeiu Maghiarii s'au sporit în 10 ani dela 1021 la 1592; în Păusenț s'au introdus 53 croați; în Slatina s'au importat deasenelea Maghiari și Germani; în Radna Maghiarii au sporit (tot în 10 ani) dela 471 la 745, în Hodiș dela 12 la 185 și în Șilindia dela 106 la 514. Se va vedea și în urmă dacă aceste invasiuni nu sunt numai trecătoare și vor dispărea, ca și în alte locuri ără se slăbească pozițiunea Românilor.

Pe altă parte însă putem înregistra și viorii, care sunt cu atât mai remarcabile cu cât ele au fost reportate tocmai în era maghiarisărei. În mai multecomune din aceste 41, elementele o-române au fost reduse în cei 10 ani din urmă. Așa în Moneasa, Bocsig (Ne-români au scăzut dela 23% la 10%) în Desna (dela

27% la 21%), în Moneasa (dela 25% la 17%), în Zimbru (dela 20% la 11%), în Pilul-mare, în Cinteiu, în Chereluș, în Mișca, în Șimand, în Berzava, în Milova și în Odvoș Neromâni nu pot ținea pas cu Români în sporirea lor.

În Șicula și Giula-Varșand naționalitățile și-au păstrat pozițiunile vechi.

În celelalte 116 comune românești stânca de granit resistă ori-cărui atac.

Se pot deci prescrie cândva drepturile limbii române în comitatul Aradului?

In preajma alegerii de episcop la Arad, bine înțeles, „Gazeta” trebuie să dea sfat.

Și e frumos sfatul. Ascultați-l:

„Credincioșii dieceset au lipsă de archiereu, care să le premeargă cu exemple și cu virtuți nobile și frumoase, să fie drept și cu blândețe față de toți și sincer propovăduitor al păcii și al bunet înțelegerii între ei; sufletul său să fie stăpânit nu de poște deșerte, de fală și mărire, ci de adevărata iubire și bunăvoință către fii săi credincioși fără cea mai mică deosebire.

„Biserica are lipsă de un cărmăciu înțelept, devotat cu trup și suflet misiunii sale care să nu uite nici un minut, că a eșit din sinul lui, că turma, ce i-a fost dat dela propovăduire a-o conduce, este românească și că pe lângă cultivarea sentimentului ei religios, el mai are datoria a îngriji și de cultivarea sentimentului ei național, pe lângă lege e dator a-o învăța să fină cu tărie și cu credință neînfrântă și la limba și naționalitatea sa, fără de care nu poate progresa și nu se poate feriți în patria sa.”

Ce folos însă? Sfatul nu e adică și sincer! În restul articolului „Gazeta” ocărește majoritatea care în rëndul trecut a ales pe V. Mangra... Mândă deci apa la moara lui Hamsea.

E însă înțadar, d-le Murășene!

11.000 emigranți. „Statistikai havi Közlemények” publică datele din cari rezultă că în luna Decembrie 1902 au emigrat din Ungaria 11.000 cetățeni. Mai mulți au plecat din comitatul Brașovului (unde s'au dat 743 pasepoarte) apoi Zemplén (654 pasepoarte) Ternoava-Mare (541), Făgăraș (499), Sibiu (488). În România au emigrat 3280.

Alte condamnări. După cum am prevăzut, Curtea cu jurați din Nyitra a osândit pe acuzatul slovac, și anume, pe: D. Markovits, avocat, la 5 luni temniță și 500 cor. amendă; pe medicul Markovits 2 luni temniță și 200 coroane amendă ear pe preotul Csulik la 3 luni temniță și 300 coroane amendă.

Tot Sâmbătă s'a pertractat și procesul intentat lui Dr. Steinacker, pentru un articol din „Grosskikindaer Zeitung”. Nici vorbă: Curtea cu jurați din Seghedin a declarat și ea vinovat pe publicistul german; tribunalul însă s'a arătat destul de indulgent: l'a osândit numai la 8 zile temniță și 100 cor. amendă.

Vorbirea contelui Andrassy.

(Urmare).

Dar st. meu amic Bötöhy Akos ne liniștește în privința aceasta și să face cei din urmă Habakuk. cel din urmă profet și zice: să nu ne fie frică, politica de cucerire s'a făcut imposibilă, a eșit din modă. Eu profetia aceasta nu o primesc; dar să presupunem, că are dreptate și atunci întreb dacă pe temeiul de contraste de interese s'ar naște ciocniri între noi și vre o mare putere ceea-ce nici dănsul nu crede de exclus și dacă atunci, — ceea ce durere el o ține de sine înțeles, pentru-că zice, că noi totdeauna am fost bătăuți și ne vor bate totdeauna — ear în adevăr s'ar întâmpla să ne bată, îl întreb este convins că nici atunci nu va fi în pericol integritatea Coroanei St. Ștefan? (Adevărat! Așa-i! în dreapta). și întreb atât de miserabilă, atât de săracă e țara aceasta, că nimeni nu-i trebuie din ea nimic nici atunci după-ce a lavins o? (Aprobări vii în dreapta) și întreb doar atât de omogen ca rasa și națiune atât de unitar e statul acesta, înest nici să nu ne putem lăchupii așa vecin, care să aibă dorul de lățire în detrimentul nostru? (Aprobări vii în dreapta. Mișcări în stânga extremă).

Ca permisiune de la st. meu amic, dacă trecând la ordinea zilei peste profetia sa ne vom îngriji, că dacă totuși ar urma ceea-ce dănsul crede exclus, pe atunci să fie organizată apărarea, pentru-că euici conștiința noastră, nici țara nu s'ar mai putea mântui dacă am zice: am avut dreptate, când am făcut așa, pentru că Bötöhy Akos răzimat pe înaltele sale cunoștințe istorice a profitat, că nu nu va fi de aci încolo război.

St. meu amic a ironizat pe soldații cari se ocupă de politică și a citat și exemple. Eu cor permisiune, dar citez a afirma că politicianii chiar și cei mai spirituali mai inteligenți eșd se ocupă de chestii militare fac boacăne. (Aprobări vii în dreapta). Iml iau libertatea a dovedi aceasta chiar cu cazul st. meu amic. Dănsul ține simplamente de ridicole fortărețele din Galizia și zice: unde se mai fac în ziua de azi fortărețe? Fortăreața este o colivie și cu menirea ca armata să se prindă pe sine însași într'insă. Binevoii a merge în Alsatia și Lorena, pe hotarul francez ori în Polonia; nu zidesc nici una.

Contele Andrassy Gyula: Hotarul francez este plin cu întărituri. Poftim a vă duce acolo, în cele mai multe nu e permisă nici intrarea. (Adevărat! Așa-i! în dreapta). Atunci nu veți mai vorbi atât de ironic și bagatelisător, pentru-că aceasta ați învățat-o dela frații noștri austriaci, că tot ce facem noi este rău și numai acolo se închină unde este vorba de străin.

După aceste trec la partea cealaltă a contestărilor. Am zis-o foarte mulți că de aceea nu votează recușii pentru-că armata aceasta are o organizațiune de fapt ilegală pentru-că articolul de lege XII din 1867

vorbește despre armată maghiară și executarea acestei legi nu scoate în evidență această armată maghiară. De fapt armata maghiară cu organizațiune specială nu vedem Colegul deputat Tóth János a ascutit acusa astfel că ne spune că legislațiunea de mai târziu a sequestrat principiile depuse în XII din 1867 (Strigăte în stânga: e adevărat!) Barta Odön: Ai luncat acum pe pantă.

Contele Andrassy: În sensul legilor de există armată maghiară!

Lengyel Zoltán: Ministrul președinte a negat-o.

Ministrul președinte Széll Kálmán: N'a negat nimica ministrul președinte. Poftim citește ce am zis! (Sgomot) Ce ordonă lege!

Lengyel Zoltán: Și Fejérváry a negat-o!

Ministrul președinte Széll: Ai auzit rău: Citește mai bine. (Sgomot)

Contele Andrassy Gyula: Armata aceasta maghiară este partea întregitoare a armatei întregi. Amândouă expresii le folosește art XII din 1867 este parte întregitoare a armatei complete și întregi Art. XII din 1867 a stabilit deci o armată completă și întreagă, a cărei parte este armata maghiară. (Strigăte sgomotoase în stânga: Unde e?) Binevoii a avea răbdare și a asculta până în sfârșit. (Sgomot în stânga extremă. S'auzim! S'auzim! în dreapta) Conducerea, comandamentul și organizațiunea internă să fie unitară. (Contestări vii în stânga extremă).

Babó Mihály: Este înscris în lege?

Contele Andrassy Gyula: Din cuvânt în cuvânt. (Contestări energice în stânga)

Kubik Béla: Nu este în lege!

Contele Andrassy Gyula: Din cuvânt în cuvânt aceasta este în lege: Dispozițiile privitoare la organizațiunea internă, comanda mentul și conducerea armatei maghiare for mează dreptul Regelui spre organizațiunea internă unitară, comandamentul unitar și conducere unitară. Cuvântul unitară ce referă deci asupra acestor trei, deci și asupra organizațiunii interne. (Sgomot și contestări în stânga). Întrub lusa, nu sunt vorba de te-g un organism de armată unitar care în același timp e un organism dublu? Poate cine-va înțelege aceasta? Eu nu. O astfel de absurditate art. XII din 1867 a crea nu a voit. Dovedește aceasta și istoricul art. XII din 1867, că atunci unul din aceia cari au legat acest contract, nu au crezut că și o armată specială maghiară. (Așa-i! Adevărat! în dreapta). Aceasta nu au zis-o (Adevărat! Așa-i! în dreapta). Acum deci ulterior nu putem modifca interpretarea legii; dacă voim a o schimbă asta e altceva asta e chestiune de oportunitate, la aceasta n'am acum de a vorbi. Dar să nu afirmăm că altfel s'a interpretat de cum s'a interpretat pentru-că atunci ne-am violat bună-credința și onoarea. (Aprobări vii și aplause în dreapta).

Se mai naște o întrebare, dacă asta este așa, ce sens are expresiunea „armată maghiară” pentru-că este înscrisă în lege. Apoi eu nu o țin aceasta de o frasă fără sens. Din contra. Ce exprimă aceasta? Ex-

primă o stare de fapt și de drept exprimă că statul maghiar și națiunea maghiară posesie putere armată, precum nici n'a abzis de aceasta. (Adevărat! Așa-i! în dreapta. O voce în stânga extremă: Dar nu dispune de ea!) Arată de ce dispune statul maghiar dar nu spune cum dispune de ea. (Așa-i! în dreapta) Arată că este o armată maghiară, aceasta am fi putut-o organiza independent, o putem organiza la oială cu austriacii cum de fapt am și făcut. Dar pentru aceea tot magnificia rămâne...

Lengyel Zoltán: Când să comandeză nemțește!

Contele Andrassy Gyula: ... în luptele-sul că numai legea maghiară o obligă la serviciu militar (Sgomot neîntrerupt în stânga extremă). Kubinyi Géza: Poftim a asculta pe orator. Noi toate auna ascultăm opozițiunea (Aprobări în dreapta. Sgomot la populari și în stânga extremă).

Kubik Béla: Firește, că lucruri de acestea nu putem asculta liniștiți Președintele (sună) Vă rog să ascultați în liniște oratorul (S'auzim! S'auzim!)

Zbóray Miklós: Ministrul de honvezi acum nu intrerupe (Sgomot pe băncile populare și în stânga extremă) Acuma tace.

Baron Fejérváry, ministrul de honvezi: Pentru că vorbește cuminte (Ilaritate mare în dreapta. Sgomot mare și neîntrerupt în stânga extremă).

Contele Andrassy Gyula: Poftim a mă asculta ce zic pentru-că în sgomot de aceasta poate și mai rău ne vom înțelege. Trece acum la chestiune limbei de serviciu germane. Și despre aceasta așteți că este negată, pentru că limba oficială a statului maghiar este cea maghiară.

Barta Odön: Regele a sancționat legea aceasta, (S'auzim! S'auzim! în dreapta) Pardon domnilor nu vă enervati pe mine de cincizeci de ori m'a-ți intrerupt erți și n'am fost nervos. Totuși e curios (S'auzim! S'auzim! în dreapta. Un glas în stânga: De aceea trebuie atât de tare tăcut fiindcă e conte: S'auzim! S'auzim în dreapta.) Domnul ministrul a făcut formale dialoguri sub decursul vorbirii mele.

Contele Andrassy Gyula: Armata este un ram al guvernării, prin armare în armată trebuie să se valideze limba maghiară. (S'auzim! în stânga extremă: Se înțelege.)

Benedek János: ...

Contele Andrassy Gyula: Așa o price-

Lengyel Zoltán: Fiecare domnilor purcede așa (Sgomot mare și prelung. Președintele sună S'auzim! S'auzim! în dreapta)

Contele Andrassy Gyula: Mă rog de iertare, când limba germană s'a făcut limba de serviciu a armatei atunci numai taxativ — și acesta până la 1868 a fost tot așa — s'au înșirat acele afaceri, în cari limba maghiară s'a înstituit de obligătoare.

Komjáthy Béla: Deputatul maghiar vorbește astfel.

Barta Odön: Aceasta este restituțiunea constituționalismului? (Sgomot mare. Președintele sună.)

(Va urma).

Augustin Hamsea.

III.

Reinvie vremurile apuse.

Ironisat, batjocorit citat-am în numărul nostru penultim din scripturile trecutului nostru, cari, mucegaite și pline de pravul de veacuri, ne povestește despre un fiu de domn, dornic de domnie cu ori-ce preț, fie chiar și cu jertfirea neamului său. Turcului. Căci tron vrea; Vodă vrea să se pună, Vodă — cu ori-ce preț.

Ni-se repețește istoria. Vrerea lui Dumnezeu e asta; până 'n amănunte ni-se repețește.

Doar' astfel vom ajunge și noi să ne cunoaștem odată trecutul, istoria.

Doar' astfel vom ști încunjura pe viitor patimile și relele venite peste capetele înaintașilor noștri nu pentru-că să avem ce imita noi cel de azi, ci pentru a ne ști feri cel puțin de primejdiile cele dintre noi și trecute odată peste capul nostru.

Doar' astfel vom înțelege, că războiul fraților e crima cea mai îngrozitoare, care însămnă sleirea puterilor proprii și apă pe moara celui-cel — și mie, și ție, frate! — de o potrivă ne este vrășmaș, pe viață — pe moarte.

Frați de-un sânge și de-o lege se războiesc azi, și de lungă vreme în jurul îndeplinirii seauului episcopesc al Aradului.

Dar să revenim la momentul că în punctul luptei acesteia ni-se repețește istoria. Cu veacuri mai înainte se ducea lupta pentru un tron de Vodă luman — azi pentru un scaun episcopesc; dincolo „pentru domnie acel țeri” — din coaci în numele recăștigării domniei pierdute; colo, pe conașigii în jurul și în interesul cărora se poartă acțiunea luptei e un fiu de

man de mire neam de asemenea, colo un tata trupesc și fiul său, în numele legături trupesti se asociază cu străinul pentru cucerirea coroanei de Vodă — din coaci un cap bisericesc în numele sistemului de nepotism condamnât și urgisit de canone și repus de două sinoade eparchiale, conștient la sucursul celor străini de sânge și lege și dușmanilor ființei noastre pentru a-i pune celui al său „mitra” pe cap; de trei ori a vrut Ioan Vodă să ajungă în tron de Vodă — al treilea rind e și la Cuviosul nostru, că aleargă să urce tronul arhieresc; din colo

Cronica săptămânii.

— 7/II 903.

— Și a apărut dar' în urmă și „Familia și Femeia”, din pricina căreia „iubiții noștri conștrați dela Sibiu” și azi sunt încă tot suprași. Nu pot uita anume că noi am întâmpinat vestea despre aparițiunea unei foii literare în Sibiu — unde chiar nici „Sămănătorul” d-lor Vlăduța, G. Coșbuc și St. O. Iosif n'are mai mulți de 2 abonenți! — cu un zimbet de ironic scepticism....

Ei, dar pentru un număr ca cel apărut nu am putut doară face propagandă ca redactorii ei să fie trimiși d'adreptul la plimbare....

A apărut dar numărul I din „F. și F.”. Nouă, ce-i drept, nu ni-s'a trimis, dar cu toate aceste — durere! l-am văzut. Unde? Credem că-i de prisos s'o spunem. Una ni-a isbit îndată la prima ochire. În locul de frunte publică anume biografia „scriitorilor români moderni” și începe cu G. Alexandrescu, care e mort de peste două decenii....

— Involuntar ni-se străcoară la locul asta în condei o întrebare actuală:

„Ce zici la toate acestea d-le Goldiș?”

De câte-va săptămâni anume foile noastre își sfârșesc articoliile lor cu predilecție cu această întrebare. Scrise anume domnul Goldiș un strânic articol despre săbătăcirea moravurilor și neputând să-i răspundă ce-i cu musca pe căciulă în merit, vreau să facă „spirit”, dar numai „vreau”....

În adevăr mulți sunt curioși să afle ce zice la toate acele răspunsuri bare di Goldiș. Eu le-ași da un sfat... Adresze-se numai către moș Aurică, care le va ști spune din proprie experiență, ce răspunde de obicei la fleacuri... Se sfârșește paremi-se cu... tir.

— Domnii dela Sibiu s'au pegătit vr'o 3 luni până au putut scoate foaia lor, și aici cât-va tineri în câte-va ore au scos o foită pe de zece-ori mai interesantă decât marea revistă sibitană.

A fost în adevăr o idee bună a se aranjeze un șir de „serate boheme de conveniri familiare negenate....

Serata I a reușit pe deplin. Mă alev foaia ocașională a produs haz mul Pe coperta lucrată în trei culori se înșă în monom poetic „bohemi”: poezi, muzicanți, pictori, gazetari ș. a... urmași firee de

gazda „trecușilor bohemien”: croitori, ciobotari, modisti, pe pagina 2 și 3 text hazliu și ocașional, ear pe pagina din urmă: nucele celor de față....

A doua serată, serata Eminesciană, are să fie și mai interesantă: toate punctele programului vor purta semnul lui Eminescu.

— E o deosebită laudă pentru societatea română din Arad, că se pot pune la cale astfel de mișcări. Numai acolo se mișcă tinerimea unde vede că bătrânii îmbrățișează dorul ei de muncă, și-i dau mână de ajutor... Tinerimea represintă organele, cari execută ceea-ce le impune mintea și voința... și unde tinerimea și-a ales de câmp de luptă terenul social, acolo fără greș ascultă de o minte și voință sănătoasă....

Un nou orizont i-se deschide deci tinerimii de pretutindeni: munca pe terenul social. Balurile, la cari se dansează numai, pe departe nu implinesc aceea misiune, — fie acele oi-cât de splendide, — ce-o implinesc o simplă serată literară, fie ea cât de modestă....

Înainte deci!

Săptămâna trecută a fost săptămâna proceselor de presă. Sași, Sărbii, Slovaci, și Români toți am avut să încercăm în răvaș câte o osândire grea. Guvernul „legilor și al dreptății” par'ci și-a pus de gând să dovedească cât mai pregnanț că numai de „lege” și „dreptate” nu știe... Am mai avut procese și sub „sdrobitorul de naționalități”, și sub „pașalicul” lui Băffy, dar osândeile dictate de oamenii acestor șovinistiți am fost nimic pe lângă osândeile din era „legilor și a dreptății”....

Au văzut stăpânitorii de sus că moralicește nu ne pot sdrobi, încearcă să ne sdrobească materialicește... Au mai puțin de 21.000 de coroane amendă a dictat în câte-va zile, și din această sumă 11.000 are să le plătească „Tri-buna”....

Numai înainte! Ceea-ce nu au fost în stare să facă articoliile „agitatorice”, vor face-o osândeile dictate, vor egudui naționalitățile, îi vor trezi la conștiința primejdiei ce-i amenință....

Fie-care oșândă ne va căștiga 10,000 de luptători....

era câștigul Turcului din bătălie — din coacăl al turcilor noștri moderni; de trei ori scapă Moldova din calea primejdiei dela frate, pentru-că a ținut sus și tare la drepturile sale, contra uzurpatorilor fără suflet — asta ne rămâne și nouă: să repunem și a treia oară pe cel ce în numele setei de domnie, „nesățioasă hirea Domnilor“, dă asalt pentru dobândirea scaunului episcopiei Aradului.

Invinge-vom, căci cu noi este Dumnezeu!

Domnul este cu noi, și nimenea împotriva noastră!

Lupta noastră e dată în numele drepturilor noastre, ce vom să le apărăm, până și la sânge, chiar și contra fratelui; căci de principii suntem conduși în luptă.

Dar motorul luptei „fraților“ noștri care e? Dacă nu „nesățioasă hirea“, să ne spună principiul lor de luptă.

Principiu? Ironie ne palmuește istoria lui Ioan Vodă fiul lui Vasilie-Vodă. Principiu? — nepotismul.

Principiu de luptă?

Principiu și nepotism: foc și apă așa nu încep lăngă olaltă.

N'au ei principiu. Vrerea lui Dumnezeu numai e, ca și al nostru Vodă de vecinică speranță să-și joace rolul, până la sfârșit — până și la a treia cădere.

Pentru-că n'am învățat din trecutul moși-strămoșilor, trebuie să ne desmetocim după propria experiență tristă a războiului nou dintre frați, că nu e bine să ținem în drepturile și în carnea fratelui și în corpul națiunii întregi pentru-că fratele nu renunță la dreptul său ce tu, nevrednicul, vrei să-ți usurpezi.

Dacă vrednic era „fratele“ nostru, îndoită ocaziune a avut de a primi dela biserică votul vredniciei. Dar nu l-a primit, nefiind gata de el.

Și fiind-că nu l-a primit, s'a dat și mai mult cătră străini; să-ți ridice străinii în scaun domnesc și nu votul bisericii.

El e acela — „fratele“ nostru, care în viața sa nici măcar odată n'a tras ființă în dușman, din contra totdeauna a fost înaintea lor cu camilavca a mână;

el e acela — „fratele“ nostru, care în armie străină s'a repezit asupra noastră, pentru-că piept la piept, românește și cinstit, nu putea cum nici n'a putut răzbi față de noi;

el e acela — „fratele“ nostru, care și-a înhamat la carul, care să-ți scoată la locul de mărire, tot felul de spurcăciuni: ș o l o b o a c t e r i și ș o l o m o n a r i cari de cari mai năpăznici, bahamii și cuțiteel lor otrăvite, și „betyár“-ii și „zsvány“-ii ziaristicel străine după felul lor, cari numai ocaziune binevenită o pândesc: să se năpustească să taie, să isbească, să surpe corpul neamului și bisericii noastre — existența și viitorul nostru.

Biserică — Neam!

Dar ce înseamnă aceste pentru „fratele“ nostru? Lui mărire-i trebuie. „Ave Caesar!“ Bucură-te Vodă răvnișor la tron, fi mândru de caru-ți triumfal, care însă nici-când nu te va duce — la Capitoliu!

Nici când, pentru-că cu spurcăciuni te-ai aliat pentru a pune mâna pe cele sfinte ale Domnului.

Nici când, pentru-că un îndoit tradator, și al Bisericii și-al Neamului său, n'are dreptul de a putea fi episcop într-o Biserică națională.

Compățimimul și-l iertăm și noi, cari față de dănsul între atare împrejurări nu numai îndreptățirea, ci și datorința de luptă am avut-o.

Luptă am purtat, în carea însă am tras cu sabia cuvântului hotărât între poftele oamenilor și între interesul Bisericii; în cele dintâu am isbit cu patima celui atins în demnitatea și în conștiința datorinței de a-și apăra dreptul, — ear cele de al doilea le-am apărut tocmai pentru-că nu am voit să le confundăm, ca „frații“ noștri cu pofta de căpătuire.

Dumnezeu a fost martor luptei noastre ear reprezentanța legală a diecesei, sinodul, de două ori a aprobat-o.

Dumnezeu cu noi a fost, și ne va ierta focul patimei omului ajuns în virtutea luptei pentru dreptul său, și ne va ajuta să putem și a treia oară zice cu cronicarul: „Și așa spărcuită (risipită) oastea, și fără nici o tomeală au plecat și Vodă — fuga!“

Mai lăsam p'un moment cronicarului Miron Costin cuvântul:

„Înțelegând Ioan Vodă, feciorul lui Vasilie-Vodă, poticoala tătâne-său în Țeara-Muntenească, strîns'au boerii ce erau puși la boerie pe lângă sine și le-au zis, cum el nefiind de domnie...“

„Curând după aceste zarve cu Matei-Vodă, pentru să potolească Vasilie-Vodă zarvele sunate, pe fiul său Ioan-Vodă l'au trimis în Țarigrad, unde și-au săvârșit și viața...“

Oare, după cea de-a treia cădere ce le-o prorocim, ai noștri „Vasilie-Vodă și „Ioan-Vodă“ să fie mai puțin consecvenți?

Proces de presă.

Cluj, 5 Februarie.

Azi a început pertractarea procesului de presă intentat „Tribunei“, sala mare e plină de ascultători: jurnaliști, адвокати, șoviniști maghiari. Punct la 8 ore dimineața începe pertractarea. Presidează: Baronul Szentkereszthy, asistat de juriști: Is-kutz și J-key. Procurorul: Dr. Carol Csipkes, ear apărător: Dr. C. Maniu; translator: Dr. Tabber. — Jurați ordinari de față: 14 între care și un comerciant de porci.

Președintele dă ordine să se citească articolele incriminate.

După citire întreabă pe Mohan: Cine le-a scris aceste?

Mohan: Nu știu?

Preș.: Cum nu ști? D-ta, ca redactor, trebuie să ști cine scrie în jurnalul d-tale.

Mohan: Nu știu, Dl Director, când m'a promis ca redactor responsabil, mi a fost zis, că nu e de lipsă să știu cine scrie în ziar, cu de aceste să nu-mi bat capul:

Preș.: Le ai citit aceste articole?

Mohan: Mare parte da, mai cu seamă care au fost culese de mine?

Preș.: Câți enlegători ai fost?

Mohan: Am fost patru înșf.

Preș.: Unde sunt manuscrisele?

Mohan: Nu știu. Acele câțva timp sunt păstrate în redacție, apoi se nimicesc.

Preș.: Să se citească al treilea articol. (Notarul citește.)

Mohan: Eu nu sunt de vină: Nu primesc responsabilitatea.

Preș.: Înaintea procurorului ai zis altceva.

Mohan: Da am fost primit responsabilitatea, însă n'am știut că asta va aduce atâta necaz pentru mine.

Preș.: D-ta ai fi putut ști că un redactor dacă nu spune pe autor, este el responsabil pentru cele publicate.

Mohan: Am și știut, fiind-că imediat după prima cercetare criminală am abzis.

Preș.: Nu spui adevărul, numele d-tale până acum este iscălit ca redactor responsabil.

Mohan: Da asta am făcut-o, dar ca provisor.

Procurorul: cere să fie dovedit, oare când articolele apărute și incriminate au fost eșite de sub presă: era Mohan tot redactor.

Preș.: Dă ordine să fie dovedit. (Asta se și întâmplă, căntându-se exemplarele care erau la procurorul și pe care numele dlui Mohan e iscălit.

Mohan: Eu totuși nu știu cine a scris articolele.

Preș.: Dar d-ta ești dovedit că a fost în timpul acela redactor și totuși nu ști

cine a scris? Din aceasta poate judecătoria constata, că d-ta ai fost plătit — ca să te închidă? Așa e?

Mohan: (tace).

Preș.: Pertractarea se suspendă pe 10 minute. (11 ore 7 min).

La 12 ore se deschide din nou pertractarea, urmându-se citirea celorlalte articole. Pertractarea se suspendă la ora 1.

P. m. la 4 ore pertractarea se continuă cu aceleași întrebări. Mohan nu se simte vinovat, deneagă responsabilitatea.

6 Februarie.

Dimineața la 9 ore președintele deschide pertractarea.

Preș.: Roagă pe procurorul Csipkes ca să facă propunerea să țină vorbirea de acuză; din vorbirea aceasta extragem numai câteva șiruri, care vor dovedi eclatant ce conținut... are.

Csipkes: „Dacă suntem atenți și vom urmări mișcările politice a anilor trecuți, vom observa, că naționalitățile atacă cu forță toate scopurile statului unguresc... Ca procurorul cercului din părțile aceste, urmăresc cu atențiune toată mișcările acestor 12 fci românești, din care numai „Tribuna“ publica articole, care provoacă cercetarea criminală;... și ce observăm, căd vom să pedesim fapte de aceste? Ea trimite șirouri, — care recunoaște că este dotat cu 10 fl. ca redactor responsabil — ear cel ce scriu articolele aceste, se ascund... Domni care scriu articolul nu simțesc și nu voiesc să fie închis pentru ideile scrise... Poporul serac unguresc pleacă cu roial, pe când dintre români nu euzm că ar pleca decât aceia domni colaboratori ai „Tribunei“, care fug în țeri străine, numai să nu fie pedesși... Mai mare parte a romilor trăiește în mare fericire și îmbogățit în țeara noastră... Rog, Mohan să pedepăit ca un autor, care e responsabil pentru cele scrise.“

Tabber, translator comunica cu acusatul vorbirea procurorului.

Dr. Maniu apărătorul dlui Mohan, începe a rosti o vorbire de apărare într'un stil înalt, care a avut mare efect asupra ascultătorilor.

Dl Maniu a dezvoltat cu mare forță oratorică toate stările în care suntem noi români, mai cu seama de Jancu a vorbit așa de frumos, că ar merita să fie cunoscută înaintea tuturor românilor. Tot odată a și dovedit eclatant cauzele multe pentru care iubeste tot românul limba dulce a sa.

Punct la 12 ore se retrage judecătoria a redacta întrebările, care se vor da juraților.

După deschiderea pertractării, procurorul vrea să desmințească cele zise de Dr. Maniu, ce însă nu li succede.

După replica apărătorului, jurați se retrag la 1/41 să aducă sentința.

După un consiliu de 1 oară, cel mai bătrân jurat publică sentința juraților prin care dl Mohan în toate întrebările puse se declară vinovat; așa în toate 11 puncte se află dl Mohan de condamnat.

După asta judecătoria se retrage, și la 2 ore comunică baronul Szentkereszthy sentința, prin care dl Mohan în 11 puncte pentru agitație este judecat la un an și trei luni închisoare, la 11000 coroane amendă bani, care dacă nu poate Mohan solvi, va fi detrasă din cautiunea „Tribunei“.

Apărătorul a făcut recurs la Casație. Toate zădese locale sunt pline de bucurie și de agitație. Tot odată cu nespuse bucurie raportează, că „procurorul a cerut să fie dl Mohan deținut“ ceea ce s'a și întâmplat.

NOUTĂȚI.

ARAD, 9 Februarie n. 1903.

Dela Curte. Sâmbătă seara s'a dat în castelul dela Buda balul de Curte. A fost lume multă și strălucită. M. Sa a stat până târziu și a distins pe mai mulți înalți demnitari, convorbind cu dișii. Mai mult a petrecut cu cei doi ministri de războiu: Fejérváry și Pitreich.

I. P. S. Sa Mitropolitul I. Meșianu a făcut cunoscut Consistorul din Arad că pentru conducerea alegerii de Joi va trimite mandator pe P. C. Sa protostinelul Eusebiu Roșca.

I. P. S. Sa a trecut de altfel Mercuri dela Budapesta spre Sibiu. La gara

din Radna l-a așteptat protopopul Hamsea care l-a însoțit până la Bézava.

Procesul „Libertății“. Sâmbătă, a fost citat la judele de instrucție din Orăștie preotul Ioan Moța, autorul articolului „A murit Matia și cu el dreptatea“ (Nr. 42 din 1902) și a fost ascultat. Dl Moța a primit răspunderea pentru articol, numindu-și apărător pe dl Dr. Aurel Vlad.

Altă prigonire. Preotul gr.-cat. I. Stupin-anu (Deva) a primit zilele astea actul prin care e pus sub acuză pentru „așțarea“... copiilor din Bărcea contra școlilor și de opră a mai catechisa la școlile din Deva, — deși consistorul dela Lugoj l-a declarat nevinovat!

Arta și — recipiații. Sâmbătă s'a decis asupra celor 5 pla-uri de monument ce se va ridica în Budapesta poetului Vörö-marty.

Premiul întâiu s'a conferit lui Kallós ear al doilea lui Róna.

Majoritatea voturilor de a se și execută vre-unul din cele două proiecte, n'a intrunit-o nici Kallós nici Róna, ci voturile s'au împărțit astfel: Kallós — 14 voturi Róna 10.

Este interesant — serie „Aikotmány“ — că dintre cele 10 voturi primite de Róna (care-l Ovreiu, cumnatul lui Vészi, autorul statuei „trinității“ din pieța Aradului) 8 sunt de ale Ovreilor, ear dintre 14 da-e lui Kallós, numai 3 nu sunt Unguri neoași.

Ceea-ce arată că Ovreii țin la olaltă și spriginesc pe al lor chiaz și când e vorba de a se măsura un artist cărpencil față de un adevărat artist.

Hamsea — episcop! S'a hotărât nu-l glumă, cel puțin așa scriu zărele ocale... Să citim numai ce scrie. de pildă, „Arad és Vidéka“ (de eri):

„Din Radna ni-se vestește, că azi (Sâmbătă) înainte d'amează s'au adunat acolo la sfat preoții din cercul Radnei; a luat parte și protopopul Vasilie Beleş și mai mulți deputați sinodali. În conferență au discutat alegerea de Joi, și anume persoana candidatului. Cel prezentul Augustin Hamsea și au decis ca încât le stă în putință să-l ajute la isbândă...“

Se zice că archimandritul din chestie într'adevăr, în conferența aceasta-și și pusesse toată speranța.

Ear dacă l'au candidat(?) unanım în cercul Radnei, unde francmasonul Beleş a căzut cu glorie, își poate închipui ori și cine că ce vor fi decis(?) preoții de peste Mură, unde „strajameșterul“ e — acasă... Acolo jură toți că „isbândă“ e mai mult ca — sigură. Ba la Labasint Voicu a și trimis veste, că alt candidat nici nu e, ci Gusti are să fie ales prin aclamațiune! Poate chiar cu entusiasm!

Serbătoarea națională. Vineri în 24 Ianuarie v. s'au implinit 44 de ani dela unirea principatelor române. Această z, declarată de serbătoare națională, s'a serbat cu mare solemnitate în toate orașele României și pe sate, de școale, reuniuni și alte corporațiuni. Serbările au fost frumoase cu deosebire în București, și Iași. În ambele locuri s'a făcut manifestații imposante din partea Ligii culturale.

Bătăie în Camera franceză. În ședința dela 7 c. a Camerii franceze discutându-se asupra proiectului de lege financiară s'au petrecut scene grozave. Dintr'o vine ceartă, Laziés a ajuns să fie palmuit de Selle. Aba i-au putut despărți alții. Laziés a provocat la duel pe Selle.

Red. respons. Ioan Russu Șirianu. Editor Aurel Popovici-Barcianu.

